

Çeviribilimde Jiří Levý'nin Oyun Kuramı Temelinde Yanıltmaca Çevirileri

Tongue Twister Translations Based on Jiří Levý's Game Theory in Translation Studies

Araştırma/Research

Dilber ZEYTİNKAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü,
Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, dilber.zeytinkaya@marmara.edu.tr, ORCID ID:
<http://orcid.org/0000-0001-5163-655X>

ÖZET

Söylenişleri birbirine yakın seslerden oluşan sözcüklerin anlamlı olup olmadığına bakılmaksızın yaratılan yanıltmacalar, zor cümle kalıplarını telaffuz etmeyi kapsayan bir oyun çeşidi olarak değerlendirilebilir. Yanıltmacalar, yabancı dil öğretiminde ve çeviri eğitiminde öğretim materyali olarak kullanılabilir. Marmara Üniversitesi'nde lisans düzeyinde çeviri eğitimi alan birinci sınıf öğrencilerinin zorunlu olarak aldığı çeviri edincinin gelişmesini hedefleyen "Çeviriye Giriş I" dersinde yanıltmacaların çevirisi öğretici bir çeviri uygulaması ile örneklendirilmiş ve çeviribilim alanının ilerlemesine katkı sağlayabilecek somut öneriler ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan kaynak, Paul Jampert (2020) tarafından Fransızca yazılan "telaffuzu imkânsız 100 cümle" adlı eserdir. Araştırma ilgili eserden tesadüfi olarak derlenen 30 adet Fransızca yanıltmaca ile sınırlıdır. 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında 12 ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında 16 olmak üzere toplam 28 öğrenci araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Yanıltmaca çevirileri makul çözüm arayışı ilkesini barındıran Jiří Levý'nin (1967) oyun kuramı temelinde eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu yönde bir değerlendirme ile çeviribilimin uygulama alanının da gelişmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Yanıltmacalar yaratıcı çeviri ve çevrilemezlik bağlamında da irdelenmiştir. Bu araştırmayla çeviribilimin hem kuramsal hem de uygulamalı alanının gelişmesine imkân tanıyan öncül bir çalışma sunma gayreti gösterilmiştir. Araştırma sonucunda çevirmen adaylarının hedef dilde yeni yanıltmacalar yaratabildikleri, bu doğrultuda bilinçli çeviri kararları aldıkları görülmüştür. Yanıltmaca çevirilerinin öğrenenlerin problem çözme ve çözüm bulma becerilerini geliştirdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Levý, oyun kuramı, yanıltmaca, yaratıcı çeviri, çevrilemezlik

ABSTRACT

Tongue twisters, which are created regardless of whether words consisting of similar sounds are meaningful or not, can be considered as a type of game that involves pronouncing difficult sentence patterns. Tongue twisters can be utilized as teaching materials in foreign language teaching and translation studies. In the "Introduction to Translation I" course, which is compulsory for first-year students studying translation at Marmara University at the undergraduate level, the main objective is to develop translation competence. The course focuses on providing instructive translation practices and concrete suggestions that can contribute to the advancement of the field of translation studies. Throughout the course, tongue twisters are used to enhance students' translation skills and proficiency. The source used in the present study is the book titled "100 unpronounceable sentences" written in French by Paul Jampert (2020). The study is limited to 30 French tongue twisters randomly compiled from the respective work. A total of 28 students, 12 in the fall semester of the 2021-2022 academic year and 16 in the fall semester of the 2022-2023 academic year, voluntarily participated in the study. The tongue twister translations were evaluated critically on the basis of Jiří Levý's (1967) game theory, which embodies the principle of the search for reasonable solutions. Through such an evaluation, the study aimed to contribute to the advancement of the field of translation studies in practice. Tongue twisters are also analyzed in terms of transcreation and untranslatability. The present study is an attempt to present a pioneering research that will enable the advancement of both the theoretical and practical fields of translation studies. The study concludes that the translator candidates are able to create new tongue twisters in the target language, make conscious translation decisions in this regard. The tongue twister translations improved learners' problem-solving skills.

Keywords: Levý, game theory, tongue twister, transcreation, untranslatability

1. Giriş

Yanıltmacalar (*fr.* virelangue, casse-langue, fourche-langue; *eng.* tongue twister), eğlendirici fakat telaffuz etmesi ve anlaması zor kullanımlardır. Kimi zaman anlamlı kimi zaman da anlam ifade etmeyen, tam veya yarım cümlelerden oluşan söz öbekleri yanıltmaca, yanıltmaç, dil tekerlemesi olarak adlandırılmaktadır. Tek heceden oluşan yanıltmacalar (*fr.* trompe-oreille(s)) da mevcuttur. *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü'nün* (t.y.) açıklamasına göre yanıltmaca: "Edebiyat alanında çabuk çabuk söylenmesi sırasında karışıklığa, dil dolaşmasına ve anlam değişmesine uğrayan söz grubu, yanıltmaç¹" şeklinde tanımlanırken; yanıltmaç: "Karşındakini yanıltıp başka şey söylemesine yol açacak biçimde düzenlenmiş söz²" şeklinde tanımlanmaktadır. Yanıltmaca ifadesine karşılık olarak kimi çalışmalarda dil çevirmece³ ifadesinin kullanıldığı da gözlenmektedir. Boratav (2000) tekerlemeyi "Kafiye, ses yinelemesi, yarım kafiye, farklı yollarla elde edilen her türlü ritmik etkiler, anlam farklılıkları doğuran sözcük oyunları" (s. 9) şeklinde tanımlar. Kimi çalışmalarda tekerleme ile yanıltmacalar eş anlamlı olarak birbirleri yerine kullanılırken, kimi çalışmalarda da yanıltmacalar, tekerlemenin bir türü olarak ele alınmaktadır. Araştırmacıların kimisi yanıltmacaları, bağımsız söz cambazlığı değerinde olan tekerlemeler kapsamında değerlendirirken, kimisi diğer tekerlemeler başlığı altında sınıflandırmaktadır. Fonetik açıdan söylenmesi

¹ Yanıltmaca için (bkz. <https://sozluk.gov.tr>, Erişim tarihi 24 Ekim 2021).

² Yanıltmaç için (bkz. <https://sozluk.gov.tr>, Erişim tarihi 24 Ekim 2021).

³ Dil çevirmece için (bkz. Öktem, 2017).

zor oldukları için şaşırtmacalar-yanıltmacalar ve diksiyon tekerlemeleri olarak da adlandırılmaktadır. Güleç (2017) bağımsız söz cambazlığına dayanan tekerlemeleri yanıltmaçlar olarak nitelendirir. Tekelemelerin sosyalleşme, güven verme ve güdüleme rolüne değinen Güneş (2020) yanıltmacaları zor söylenen tekerlemeler başlığı altında ele almıştır. Başkalarını yanıltmak amacıyla oluşturulan söz gruplarını doğrudan nitelediği için bu araştırma kapsamında yanıltmaca kelimesi tercih edilmiştir.

Alanyazında günümüze değin tekerlemelerin dil öğretimine katkısı⁴ irdelenmiş, yabancılara Türkçe öğretiminde yanıltmaca tekerlemelerinin faydaları⁵ incelenmiş fakat çeviri eğitiminde yanıltmacaları merkeze alan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi için çeviri eğitime zenginleştirilmiş bir içerik kazandırma amacıyla yanıltmacaların çevirisi özelinde bir araştırma yürütme gayreti gösterilmiştir. Çeviri eğitiminde yanıltmacaların yerini ve önemini, çeviri becerisine etkisini irdeleyen kapsamlı bir çalışmanın daha önce yürütülmemesi bu araştırmanın önemini kanıtlar niteliktedir. Yanıltmacaların çevirisinde çevirmen adaylarının bilinç geliştirmeleri ve en makul çözümü ortaya koymaları beklenmektedir. Bu makul çözüm ile Jiří Levý'nin (1967) oyun kuramına atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda çeviri sürecinin oyun kuramı temelinde değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Yanıltmacaların eğitim-öğretim materyali olarak kullanılmasıyla öğrenenlerin okuma, anlama, hafızada tutma, telaffuz etme becerilerini geliştirmeleri ve çeviri süreçlerini başarıyla tamamlamaları beklenmektedir.

Yukarıda belirtilenler ışında, bu çalışmanın araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1-Çeviri eğitiminde yanıltmacaların çevirisi mümkün müdür?

2-Yanıltmacaların çeviri becerisine katkısı var mıdır?

3-Yanıltmaca çevirilerini oyun kuramı temelinde değerlendirmek mümkün müdür?

2. Yanıltmacalar

Sürekli tekrar eden ses veya seslerin bir araya gelmesiyle oluşan yanıltmacalar anlamlı veya anlamsız olabilir fakat birbirine yakın ritmik seslerden oluşmak durumundadır. Kafiye ve ses uyumu barındıran yanıltmacalar söyleniş güçlüğüne hedefleyen sinama özelliğine sahip yapıyla akıcı konuşmaya katkı sağlayarak telaffuzu güçlendirebilir. Eğitim alanında yanıltmacaların uygulama nesnesi olarak kullanılmasındaki amaç dilin sürçmesini sağlamak ve telaffuz becerisini artırmaktır. Bu nedenle uzun ise bir defa, kısa ise birkaç kere peş peşe hızlıca tekrar edilmesi istenir. Bu sayede öğrenme sürecinde öğrencilerin ilgilerinin artması hedeflenir. Kaynak ve hedef dilde kelime dağarcığının geliştirilmesinde başat bir rol üstlenen yanıltmacalar, dört⁶ temel dil becerisinin özellikle de konuşma becerisinin gelişiminde⁷ büyük bir söz sahibidir. Luviana, Sukirno ve

⁴ Tekelemelerin dil öğretimine katkısı için (bkz. Kaya & Gündüz, 2021; Sarıca, 2013)

⁵ Yabancılara Türkçe öğretiminde yanıltmaca tekerlemeleri için (bkz. İlgün, 2015; Şenyiğit & Okur 2019, Eraslan, 2020; Sevindik, 2020).

⁶ Temel dil becerilerinin kazandırılması açısından tekerlemeleri inceleyen çalışma için (bkz. Kurudayıoğlu & Potur, 2015).

⁷ Konuşma becerisinin gelişimine katkısı için (bkz. Gökkaya, 2008; Sarıca, 2013; Toker, 2011; Urgan, 2009).

Gumilang (2018) yanıltmacaların öğretim tekniği olarak kullanılmasında planlama, aksiyom alma, gözlemlene, karar alma basamaklarının önemine değinir. Planlama basamağında öğretim sürecinde ihtiyaç duyulan materyal hazırlanır. Aksiyom alma basamağında eğitmen telaffuzu geliştirmek için yanıltmacaları uygulamaya koyar. Gözlemlene aşamasında öğretim sürecinin başından sonuna kadar eğitmen süreci gözlemler ve notlar alır. Düşünme aşamasında eğitmen süreci değerlendirmeye alır ve gözlemlenebilen etkileri betimler. Sitoresmi (2015) konuşma dersinde tekerlemeleri ele aldığı çalışmada tekerlemelerin derse katılımı ve öğrencilerin motivasyonunu arttırdığını, öğrencilerin yabancı dilde telaffuzlarını geliştirdiğini vurgulamaktadır.

Yanıltmacalar sesbilgisel, sözcükbilgisel, sözdizimsel bağlamda ele alınabilir. Ses bilgisi, sözcük bilgisi, sözdizimi yanıltmacaların doğrudan ilgili olduğu ve beslendiği alanlardır. Zira yanıltmacalarla ses bilgisi (fonetik) kapsamında telaffuz, diksiyon, konuşma becerilerinin gelişimi hedeflenebilir; sözcük bilgisi kapsamında sözcük öğretimi hedeflenebilir, sözdizimi kapsamında ise öğrenenlerin cümle kurma becerilerinin gelişmesi amaçlanır. Yanıltmacaların sesbilim (fonoloji), bürünbilim (prozodi), artikülasyon (sesletim), psikodilbilim ekseninde şekillendiğini ve disiplinlerarası bir konumda bulunduğunu vurgulamak gerekir.

Sesbilim⁸ (*fr.* phonologie) araştırma alanı içinde, boğumlama, akustik ve işitim fonetiği yer alır. Vardar (2007) sesbilimi, sesleri bildirişimdeki işlevleri açısından inceleyen dilbilim dalı olarak tanımlar. Boğumlama ya da boğulanma, konuşmaya yarayan tüm etmenlerin bir araya gelerek ses çıkarmasıdır. Konuşma organlarının zorlandığı yanıltmacalar ile ses çalışmaları yapılması, boğumlama yeteneğini geliştiren etmenlerdendir. Bu tür cümleleri hızlı ve yanlışsız söylemek güçtür. Bu nedenle dil sürçmesi olağandır. Yüksek sesle, hatasız okunması gereken ve akıcı konuşma becerisini geliştirmeyi amaçlayan yanıltmacalar kimin hatasız telaffuz edebileceğini bulmaya yarayan oyuna evrilmiştir.

Sesbilimin alt araştırma alanı olan bürünbilim (*fr.* prosodie), konuşma ezgisindeki, vurgu tarzındaki, ritimdeki, tondaki, duraksamalardaki, konuşma hızındaki değişkenlikleri inceler. Vardar'a (2007) göre bürün, "titrem, vurgu, durak, süre, vb. ses olgularının genel adı" (s. 52) olarak tanımlanmaktadır. Fransızca "prosodie" sözcüğünden dilimize geçen prozodi kavramı dilbilimsel açıdan, "vurgu, durak, ezgi gibi ses bilgisi öğelerinin tamamı"⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Yanıltmacaların beslendiği, gelişim gösterdiği en önemli alanlardan biridir. Yanıltmacalar bürünbilim ile yakından ilişkilidir zira yanıltmacaları oluşturan kelimelerin müzikal ahengi şarttır. Prozodi, söz-ses uyumuna karşılık gelen bir ifade olduğuna göre, ezgi yapısına sahip yanıltmacalar, ritim ve prozodiden oluşan bir ses bütünü olarak tanımlanabilir.

Dil, diş, dudak, çene gibi unsurların bir arada uyum içerisinde ahenkle hareket etmesi sesletimi, artikülasyonu¹⁰ (*fr.* articulation) bir diğer ifadeyle telaffuzu meydana getirir ve konuşma açığa çıkar. Yanıltmacalar ses kusurlarından biri olan boğumlama

⁸ Dillerin ses dizgelerini araştıran dilbilim dalı (bkz. İmer, Koacaman, Özsoy, 2011, s. 221).

⁹ Prozodi için (bkz. Vardar, 2007).

¹⁰ Boğulanma, eklemleme için (bkz. İmer, Koacaman, Özsoy, 2011, s. 62).

kusurlarının giderilmesinde etkilidir. Zira yanıtmacalarla ses tekrarları gerçekleşir. Her dil kendi yanıtmacalarıyla telaffuz, tonlama, vurgulama gibi ses hareketlerinin gelişmesine katkıda bulunur. Boğumlanma bozukluklarının giderilmesi amacıyla da yanıtmacaların kullanıldığının altını çizmek gerekir.

Psikodilbilim, psikolojinin katkıda bulunduğu bilim dalıdır. Dil ve beyin arasındaki ilişkiyi inceler. Dilin kökenini, oluşumunu, kullanım alanını betimler. Dilbilim alanının psikolojik yönden incelenip açıklanmaya çalışılması psikodilbilimin alanıdır. Yanıtmacalar psikodilbilim alanıyla yakından ilişkilidir. Hollandalı psikodilbilimci Willem J. L. Levelt'in sözlü üretim modeli¹¹, iletişimin başlangıcından artikülasyon üretme sürecine kadar hangi zihinsel evrelerin aşıldığını ele alır. Bu araştırmanın sınırlılıkları nedeniyle sözlü üretim modeli ayrıntısıyla irdelenmemiştir. Yanıtmacaların psikodilbilim alanından da beslendiği vurgulanmaya çalışılmıştır.

3. Nimonik Öğrenme Tekniği ile Yanıtmacalar

Nimonik yani hafızadan geri çağırma yöntemi, çeviri eğitiminde tercih edilebilecek bir öğrenme tekniği olarak nitelendirilebilir. Hafızayı geliştirme stratejisi olarak da nitelendirilen nimonik tekniği (*fr.* la technique mnémonique, mnémotechnique), Yunan mitolojisindeki hafıza tanrıçası Mnemosyne¹² ile ilişkilidir. Nimonik öğrenme tekniğiyle zor olduğu düşünülen bilgiler kolayca hatırlanabilir. Bu nedenle nimonik stratejiler, eğitimciler ve öğrenciler için vazgeçilmez bir öğretim ve öğrenme tekniğidir. Hafıza ile nimonik arasındaki farkı vurgulamak önemlidir. Hafıza bilgiyi tutan, depolayan, kullanan bir yetenektir. Oysa nimonik, bilgiyi hatırlamak için başvurulan bir tekniktir. "Nimonik, hafızanın gelişmesine katkıda bulursa da kişisel bilgi birikiminin bir sonucu olarak gelişen hafıza nimonige göre daha kapsayıcıdır" (Sevilla Munoz, Garcia Yelo & Martinez, 2010, s. 134). Nimonik teknik, kelimeleri veya cümleleri hatırlamaya yardımcı olur. Buna örnek olarak ünsüz benzeşmesinin öğretiminde yararlanılan Fıstıkçı Şahap nimonikleri, güçlü bir anımsatıcı olan müzik nimonikleri verilebilir. Kaya ve Gündüz (2021) nimonik (belleksel, hatırlatıcı, anımsatıcı) kelime öğrenimi stratejilerine değinir. Bu sayede işitsel ve anlamsal ipuçlarıyla hafızadaki bilginin geri çağırılmasının mümkün olduğuna vurgu yaparak keşfetme ve pekiştirme stratejilerinin kelime öğrenimini gerçekleştirdiğini belirtir. Telaffuz becerilerini geliştirmeye katkı sağlayan yanıtmacaların peş peşe telaffuz edilmesinin nimonik öğrenmeyi artırdığı¹³ ve nimonik tekniklerin bilgiyi hatırlama, saklama ve anlama yeteneğini önemli ölçüde iyileştirdiği belirtilebilir.

4. Oyun Kuramı

Matematik temelli oyun kuramı iktisat alanıyla evrilerek istatistik, biyoloji, mühendislik, siyasi bilimler, bilgisayar bilimleri, felsefe ve çeviribilim gibi diğer alanları da dönüştürmüştür. Bu bölümde oyun kuramının gelişim evreleri incelenmiş,

¹¹ Sözlü üretim modeli için (bkz. Keser, 2018, s. 12).

¹² Mnemosyne için (bkz. Dudai & Carruthers, 2005).

¹³ Nimonik tekniklere yönelik çalışma için (bkz. Pressley, Levin & Delaney, 1982).

disiplinlerarası dönüşüm sürecine vurgu yapılarak özellikle çeviribilim alanında varoluş serüveni incelenmeye çalışılmıştır.

Çeviribilim alanında olduğu gibi, matematik, felsefe gibi alanlarda da rekabet, belirsizlik ve çatışma durumlarında kullanılan oyun kuramı, karar alma sürecinde başarı elde etmek için optimum strateji üretme çabasının karşılığıdır. Oyun kuramı kapsamında oyun, oyuncu kümesi, atılan hamleler ve edinilen sonuçlar vazgeçilmez temel unsurlar arasında sayılabilir. Damaso (2013) oyun kuramına değinen ilk kişinin Alman Ernst Zermelo¹⁴ olduğunu altını çizmektedir. 1928 yılında “Oyun teorisinin aksiyomatik temellerini atan ve iktisatla ilişkisini kuran ise Macar asıllı bir matematikçi olan John Von Neumann (1903-1957) olmuştur” (Şahin & Eren, 2012, s. 268). Luce ve Raiffa (1954) oyun kuramının temellerinin Fransız matematikçi Émile Borel tarafından atıldığını vurgulamaktadır. Oyun kuramının gelişim süreci hiç sekteye uğramamıştır. 1950-1953 yılları arasında yürüttüğü çalışmalarla John Forbes Nash bu kurama önemli katkılarda bulunmuş, Von Neumann ve Morgenstern tarafından önerilen işbirlikçi yaklaşımı derinleştirmiştir. 1950’li yıllarda Nash tarafından geliştirilen oyun kuramında muhtelif seçeneklerin muhtelif sonuçları bulunduğu vurgulanır. Doğru sonuca oyun yoluyla ulaşılabileceği görüşü hâkimdir. Von Neumann, oyunlar için “çözüm”ün varlığını ispatlamıştır. Minimax¹⁵ stratejisiyle ilgili kuramın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Çeviri sürecinin semantik, sentaktik, pragmatik olmak üzere üç boyutlu ayırımına dikkat çeken D’hulst (1995) tarafından vurgulandığı üzere oyun kuramı, göstergebilimden aldığı ödünclemeler sayesinde genel çeviribilim kuramı olarak geliştirilmiştir.

Ludwig Joseph Johann Wittgenstein (2007) oyun kuramının temellerinin atılmasına öncülük etmiştir. “Wittgenstein, pragmatik dilbilim alanında ortaya koyduğu entelektüel bilişsel gücüyle takdir toplamıştır” (Gorlée, 2012, s. 309). Mantık ve dil felsefesi alanında araştırmalar yürüten ve felsefeye katkıda bulunan Wittgenstein’in (2007) bireyler arasında düzenlenmiş dilsel etkileşimler olarak nitelendirdiği dil oyunları anlayışında, dil ve oyun arasında kurulan analogi odak noktaadır. “Wittgenstein teatral simülasyona göndermede bulunur” (Baschera, 2021, s. 131). Aktör bir tiyatro metni olarak var olur, okurların hayal güçlerinde gerçeklik kazanır. Bu kuramda dil, amaç; mantık ise sadece bir araçtır. Oyun kapsamında mühim olan kullanılan dilin oyunun bir bütünü olarak varlığını sürdürmesidir. Mutlak bir kural yoktur, sadece olay örgüleri mevcuttur. Felsefe, mantık ve dilbilim araştırmalarındaki son gelişmeler, oyun semantiği ile oyun paradigmasının açıklığa kavuşturulduğu mantık teorilerini ortaya çıkarır. Wittgenstein (2007) dil’i farklı yollardan ulaşılabilen bir labirent olarak nitelendirir. A yolundan gidilirse bilinen yoldan gidilmiştir fakat b yolundan gidilirse bilinmeyen bir yol seçilmiş demektir. Çeviri de tamamlanmayan, sonuçlanmayan, süregelen süreci imgeler. Bu bakımdan oyun kuramından hareketle çeviride sabit kurallardan söz edilemez. “Doğru cevabı satranç olan bir bilmede geçmeyen tek sözcük hangisidir?” diye sorar Stephen Albert ve Yu Tsun şöyle cevap verir: “satranç sözcüğü” (Borges, 2007, s. 86). “Peki bir oyun icat edilebilir mi? ... Bir oyun sadece kuralların bilinmesiyle oynanabilir

¹⁴ Oyun kuramına değindiği makale için (bkz. *Über eine Anwendung der Mengenlehre auf die Theorie des Schachspiels*, 1913).

¹⁵ En az-en çok anlayışı için (bkz. Coşkun, 2020, s. 133).

mi?” (Çalıcı, 2012, s. 36). Örneğin sudoku oynayabilmek için kuralları bilmek yeterli değildir. Sayılarla toplama işlemi yapmayı da bilmek gerekir. Oyunlar tamamlanmayan yani süregelen, devam eden süreçler olarak kabul görür. Bu nedenle oyun kuramı, herhangi bir oyunun sabit kuralları olamayacağı savını destekler. Çeviri ile satranç oyunu arasında benzerlik ilişkisi kurulur. Her ikisinde de makul çözüm arayışı bakidir.

Oyun kuramını geliştiren Çek dilbilimci Jiří Levý (1967) matematiksel oyun kuramını çeviriye uygular. Çeviri sürecine katkı sağlayan oyun kuramı, ilkeleriyle çevirmenlerin uygun çeviri çözümlerine ulaşmalarını sağlar. Az vakit harcayarak çok verim elde etmeyi hedefleyen çevirmenlerin amacı, oyun kuramının amacıyla örtüşür. Bu noktada çeviri sürecinde minimax stratejisinden yararlanılır. Bu strateji çevirmenin en iyi sonuca ulaşmak için kat ettiği süreçte en az çaba harcaması, en kestirme yollardan gitmesi ve makul bir sonuca varması şeklinde betimlenebilir. “Dinda L. Gorlée nezdinde çeviri bulmacanın en karmaşık değişkenidir üstelik zihinsel egzersizden üstün bir yapıyı temsil eder” (Gheorghita, 2013, s. 264). Ludwig Wittgenstein’in geliştirdiği dil oyunu kavramından esinlenerek çeviriyi yapboz ve satranç oyunuyla bağdaştıran Gorlée’ye (1993) göre “çeviri oyunu” çeşitli çözümler arasında seçimler yapmayı gerekli kılan bir karar oyunudur. Nitekim oyunun amacı en uygun çözümü bulmaktır. Çevirinin amacı da en makul sonuca varmaktır. İlk aşamada yapılan seçimler sonraki aşamada yapılacak seçimleri doğrudan etkileyecektir. “Örneğin eğer çevirmen söyleyiş kalitesini özgün metne, uyağı veya ölçüyü serbest dizeye, çağrı işlevini anlamsal içeriğe tercih ederse, bu seçimler sonraki seçim olanaklarını belirler” (Gentzler, 2010, s.108; Rakova, 2016, s. 125). Bu noktada oyun kuramının temellerine dönüş yapılır. Yanıltmaca çevirisi nezdinde ses yansımalarını bir diğer dilde de var edebilmek için sesbirimsel çeviri ortaya konabilmelidir. Yalnızca anlam odaklı anlambilimsel bir çeviri yaklaşımı yanıltmaca çevirilerinde sesbirimsel niteliklerin kaybolmasına yol açabilir. Bu nedenle biçimsel açıdan düzyazı niteliğinde çevrilemez. Aksi halde fonetik etki zarar görerek şiirsel tınının kaybolmasına zemin hazırlar.

Çeviribilim ile oyun kuramının bağdaştığı nokta, her ikisinde de durumlar karşısında hamleler ortaya koyma gerekliliğidir. Hem çeviri sürecinde hem de oyun esnasında olduğu gibi sürecin tamamlanabilmesi için seçenekler arasından tercihler yapmak gerekir. Karar verme süreci ikisinde de bakidir. Alınan kararlar çevirinin bağlamı ve oyunun gidişatını belirler. Atılan her bir hamle önceki durumdan etkilenir ve sonraki hamleyi belirginleştirir. Çevirmen birinci veya ikinci seçenekten hangisini tercih ettiyse tercihinin gerekli kıldığı hamleleri oynamaya devam eder. Çevirmenin tercihi nesnel veya öznel olabilir; bu durumu belirleyen yine metnin kendisi, metnin bağlamı ve çevirmenin kararıdır. Bu noktada çevirmen minimax stratejisinden yola çıkarak kararlar alır. Bu strateji, çeviride kazanç ve kayıpların dikkate alınarak en makul çözüme ulaşılması şeklinde tanımlanabilir. Oyun kuramı çeviri sürecine uyarlanabilir ve oyun kuramının ilkeleri çeviri sürecine dâhil edilebilir. Çevirmen kaynak metnin yazarından eksik veya fazla hamle yapabilir. Amacı bakımından çeviri, iletişim odaklıdır. Çeviri ürünü, çevirinin hedef kitlesi tarafından da oyun kuramı temelinde değerlendirilebilir. Örneğin çeviri metnin yorumlanması hedef kitlenin hamleleriyle gerçekleşir. Çevirinin yorumlanması da bir dizi karar sürecinden geçer. Çeviri sürecinin

başında alınan çeviri kararı sürecin sonuna kadar alınacak kararları da etkileyecektir. Bu nedenle çeviri, oyun kuramı ile ilişkilendirilir. Oyundaki kazanma veya kaybetme ihtimali, çevirinin yeterli veya kabul edilebilir olmasına evrilmiştir. Oyun kuramının çeviriye uyarlanıp uyarlanamayacağı konusunda karşıt görüşler de mevcuttur. Bu kuramın çeviride karar almayı etkileyecek duygusal, ideolojik etkenleri dikkate almadığı ve çevirmenin niteliğinin göz ardı edildiği iddia edilir¹⁶. Oysa oyun kuramıyla ilintili olarak çeviride eğlence boyutunun olmadığı görüşünün aksine yanıltmaca çevirileriyle çeviride eğlence boyutunun da mümkün olabileceği bu çalışmayla örneklendirilmeye çalışılmıştır.

Çeviribilim temelinde oyun kuramı, oyun koşullarında olduğu gibi farklı koşullarda çevirmeni farklı alternatifler arasından seçim yapmaya zorlar. Karar alma sürecinde birtakım basamaklar aşılır. Çözüme ulaşmak için aşılan bu basamaklar Levý (2000, ss. 148-156) tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

- karar süreci (*eng. decision process*): Çevirmenin seçenekler karşısında karar alma sürecini niteler. Bu adımda çevirmen, kelimeleri çevirmeyi mi yoksa anlamı aktarmayı mı tercih edeceği hususunda karar evresinden geçer.

-durum (*eng. situation*): Biçimlendirilmiş bir teoride gerçekliğin soyutlamasıdır. Çevirmen bir durum ile karşı karşıyadır.

-paradigma (*eng. paradigm*): Çeviride olası çözümler paradigmayı oluşturur.

-seçenek (*eng. choice*): Çevirmeni farklı seçenekler arasından tercih yapmaya yönlendirir.

- tam bilgi ile oyun (*eng. game with complete information*): Satrançta olduğu gibi yapılacak her hamle önceki hamlelerde aldığınız karara bağlıdır.

- çeviri değişkenleri (*eng. translation variants*): İki farklı oyunun iki farklı çeviri değişkeni olur.

- oyun kuramı (*eng. game theory*): Oyun kuramını çeviriye uyarlamak mümkündür.

- tanımlayıcı talimatlar (*eng. definitional instruction*): Paradigmayı şekillendirir, paradigma tanımlayıcı talimatların içeriğidir.

- seçici talimatlar (*eng. selective instructions*): Çevirmenin mevcut alternatifler arasından seçimini düzenleyen talimatlar, seçici talimatlar olarak adlandırılır.

- üretken desen (*eng. generative pattern*): Sözcük birimleri, bilinçli veya bilinçdışı talimatlar tarafından yönetilir. Üretken deseni yeniden yapılandırmak mümkündür.

- tanımlayıcı model (*eng. recognoscative model*): Bir metnin içerdiği anlamın okurlar tarafından yorumlanması bir dizi hamle sonucu gerçekleşir. Genel anlamdan özel anlama giden bir dizi anlam birimin çeşitli olası yorumlarından birinin seçimi olarak temsil edilebilir. Çevirmen kendi karar sisteminde kaynak metin yazarının attığından bir adım fazla ya da bir adım eksik atabilir.

¹⁶ Bkz. Rakova'dan çeviren Polat, 2016, s. 138.

- malzeme (*eng. material*): Talimat desenleri ve paradigmalar uygulandıkları malzemeye/metne bağlıdır.

- çeviri değişkenlerinin dağılımı (*eng. dispersion of translation variants*): Kaynak dilde anlamsal bölümlene ne kadar genişçe çeviri seçenekleri o kadar fazla olur.

- talimatların sözdizimi (*eng. syntax of instructions*): Bir oyundaki karmaşık anlam yapıları dikkate alındığında çok sayıda talimat dizisiyle mücadele etmek durumunda kalınır.

- pragmatik boyut (*eng. pragmatic dimension*): Çevirideki karar süreçleri, sözdizim gibi göstergebilimsel bir sistem yapısına sahiptir. Çeviri pragmatik boyuta sahiptir.

- en makul/uygun çözüm (*eng. optimal solution*): Çeviri kuramı normatif olma eğilimindedir. Çevirmenlere optimal çözümler ile en uygun çeviri yöntemlerini sunar. Çevirmen en az çaba ile en çok etki elde etmeyi vaat eden olası çözümlerden birini seçer.

- minimax stratejisi (*eng. minimax strategy*): Çevirmen sezgisel olarak bir çözüm üretir. Bu çözüm, minimax stratejisi olarak adlandırılır.

Levý çeviribilimde oyun kuramı temelinde çıkış noktasından varış noktasına kadar geçen süreci betimlemiştir. “Gerçek çeviri sanatı, çözüm yolu olarak çevirmenin önünde birçok biçimsel olasılığın bulunduğu ve çevirmenin bağlamın gerekleri doğrultusunda bu seçenekler arasından tercihte bulunduğu yerde başlar” (Stolze, 2013, s. 162).

5. Yaratıcı Çeviri ve Yanıltmaca Çevirisi

Kussmaul (1991) yaratıcılığı kaynak metinden uzaklaşma olarak tanımlamaktadır. Çeviride yaratıcılık konusunda genel bir ölçütün bulunmadığına değinen Stolze (2013) kaynak dildeki ifadenin erek dilde karşılığı bulunamadığında yaratıcılığın devreye girmesi gerektiği görüşünü savunur. Sahneler ve çerçeveler (*eng. scenes-and-frames*) yaklaşımını Levý tarafından geliştirilen oyun kuramıyla ilişkilendirmek mümkündür. Sahneler ve çerçeveler yaklaşımında sahneler, bir insanın kafasındaki “dünya hakkında bir resim” biçimiyken; çerçeveler, hazır ifade yani “bilgiyi düzenleme biçimi” olarak dilsel kodlamadır ve anlam içeriği olarak tasarımı içerir” (Stolze, 2013, s. 200). Sahne, öznel anlamı niteler; çerçeve ise anlamın dilbilimsel açıdan aktarımıdır. Bu noktada çevirmen kaynak dilde sahne yapısını şekillendirip, erek dilde çerçeve yapısını bulmayı amaçlar. Stolze (2013) ilgili yaklaşıma göre çevirmeni, metnin arkasında kendi sahne boyutunu yaratmak için, bir yandan metnin çerçeve boyutu tarafından sağlanan bilgiyi işleyen, bir yandan da kendi prototipik dünya bilgisini devreye geçiren yaratıcı bir alımlayıcı olarak kabul eder (s. 201). Yaratıcı çeviriye göndermede bulunur. Çeviriyi olanaksız olarak kabul eden Derrida (1967) anlam kaymasına vurgu yaparak anlamın sabit kalamayacağını belirtir. Bu bakımdan çeviri metni çeşitli bağlamlarda farklı olarak okunur ve farklı olarak algılanabilir. Bu nedenle bir metnin anlamının kavrandıktan sonra çevrilebileceği görüşünü savunur. Bu durum çokanlamlılık ve değişkenlik kavramlarının tartışılmasına zemin hazırlar.

Çeviribilimde araştırma sorunsalı oluşturabilecek en önemli faktörlerden biri öğrencilerin çeviriye çekimsiz duruşları ve çekinceli yaklaşımlarıdır. Çeviri esnasında hangi çeviri yönteminin tercih edilerek hangi edincin öne çıkacağı çeviri metnin türüne ve hedef kitleye bağlıdır. Karadağ (2011) sorunlu metinlerin yaratıcı davranmayı gerektirdiğine vurgu yaparak çeviriyi sorunlu, çevirmeni ise sorumlu kılmanın önemini belirtir. Çevirinin yalnızca bu doğrultuda öğretilmesinin mümkün olduğu görüşünü savunur. Çeviri eğitiminde zor¹⁷, sorunlu kabul edilen metinlerle bilişsel çeviri sürecinin sorunsuz aşılması hedeflenir. Zor kabul edilen metinler, çevirinin farklı alanlarında da kendini gösterir. Mizah çevirisi buna örnektir. Ünsal'a (2020) göre mizah unsuru içeren metinlerin çevirisi çeviribilim alanında bir sorun olarak görülür. "Çünkü bir kültürde güldürme etkisine sahip olan bir güldürü ögesi diğer kültürde aynı etkiye sahip olmayabilir" (s. 670). Aynı durum yanıltmacalar için de geçerlidir. Bir dildeki yanıltmaca unsurları diğer dilde aynı harf, ses ve kelimelerle karşılık bulamayabilir, aynı etkiye sahip olmayacağı gibi aynı etkiyi de veremeyebilir. Bu durum iki farklı dil ve kültürün birbirleriyle birebir aynı olamayacağı fakat birbirine eşdeğer olabileceği savını destekler niteliktedir. Yanıltmaca çevirileri dilbilgisel bir aktarım olmanın ötesinde yeniden yaratma sürecine gönderme yapar. Etkind'e (1982) göre, "kaynak metin yazarının kimliğine bürünen çevirmen hem felce uğramış hissine kapılır hem de birden gelen özgürlük hissine kapılır. (...) Çeviri sanatı her şeyden önce herhangi bir fedakârlığı kabul etme; herhangi bir karşılık bulma, bir buluş ortaya koyma sanatıdır" (akt. Guidère, 2008, ss. 53-54). Ritim, ahenk gibi unsurları içeren yanıltmacaların çevirisinde ahenk korunmaya çalışılır. Stolze (2008) tarafından açıklanan altı tür şiir çevirisi yaklaşımından yeniden yaratımcı çeviri¹⁸ (*fr. traduction-recréation/T-R*), yanıltmaca çevirileriyle ilişkilendirilebilir. İlgili yaklaşım özgün yapıyı korurken yanıltmacanın yeniden yaratılmasına imkân tanır.

6. Yöntem

Araştırma kapsamında kullanılan kaynak, Paul Jampert (2020) tarafından Fransızca yazılan "*100 phrases impossibles à prononcer*" [telaffuzu imkânsız 100 cümle] adlı eserdir. Yanıltmacalar dokuzuncu haftanın konusuyla ilişkilendirilmiştir. İlgili derste şiir çevirileri üzerinde durulmuş, farklı şairlerin şiirleri ele alınmıştır. Şiir çevirmenlerinin hangi çeviri stratejilerini kullandıkları karşılaştırmalı çerçevede incelenmiştir. Yaratıcı çeviri hususunda öğrencilerin görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Yanıltmacaların öğretimi aşamasında Süleyman Bulut (2012) tarafından yazılan "101 yanıltmaca" adlı eser incelenmiş, uygulama öncesi derste bu kaynaktan yararlanılarak Türkçe yanıltmacalardan kesitler sunulmuştur. Böylelikle öğrencilerin Türk dilinde yer alan yanıltmacaları yakından tanımalarına fırsat verilmiştir.

Çalışma grubu, Marmara Üniversitesi, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık bölümü 1. sınıf "Çeviriye Giriş I" dersini alan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma zaman açısından 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılı ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılı ile sınırlıdır. Öğrencilere çeviriyi tamamlayıp göndermeleri için 3 hafta süre

¹⁷ Çevrilemez çevrilebilirliği için (bkz. Birkan Baydan, 2013).

¹⁸ Yeniden yaratımcı çeviri için (bkz. Stolze, 2008, ss. 114-116).

verilmiştir. Araştırma, konu bakımından Paul Jampert'in (2020) eserinden tesadüfi olarak derlenen 30 adet Fransızca yanıltmaca ile sınırlıdır. Araştırmada gönüllülük esasına riayet edilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında 12 öğrenci ve 2022-2023 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında 16 öğrenci olmak üzere toplam 28 öğrenci, çeviri önerilerinin araştırma kapsamında (isimleri geçmeden) veri olarak kullanılmasına onay vermişlerdir.

Metni hızlı ve anlaşılır bir şekilde sese dönüştüren ücretsiz metin okuma yazılımı¹⁹ "Free Text to Speech Software (TTS)" kullanılarak araştırmaya dâhil edilen yanıltmacalar tek tek sisteme girilmiş ve audio ses kaydı alınmıştır. Sistem çeşitli dillerde kadın veya erkek sesi seçme imkânının yanı sıra metinden sese dönüşen konuşmanın hız ayarını yükseltme veya azaltma imkânı da sunmaktadır. Fransızca (Fransa) ve Fransızca (Kanada) ve diğer birçok dillerde seslendirme tercihi kullanıcılara bırakılmıştır. Bu araştırmanın verilerini, Fransızca (Fransa) Mike Stevens tarafından seslendirilen içerikler oluşturmaktadır. Web 2.0 araçlarından Padlet, "dijital bir pano" olarak nitelendirilir, etkileşimli bir eğitim-öğretim ortamı sunar. Bu bağlamda öğretmenlerin ve öğrenenlerin yazı, görsel, ses kaydı, video ekleyebildiği sanal bir etkileşim ortamıdır. Oluşturulan panonun linkinin öğrenenlerle paylaşılmasıyla eğitim süreci başlatılmıştır. Araştırma kapsamında metin okuma yazılımıyla elde edilen Fransızca yanıltmacaların ses kayıtları padlet sistemine yüklenmiş, Fransızca olarak yazılmıştır. Dinleme ve tekrar uygulamasına geçebilmeleri için padlet linki²⁰ öğrencilere gönderilmiştir. 30 adet yanıltmaca kısa yanıt seçeneği seçilerek Google formlar'a (*eng.* Google forms) eklenmiş ve katılımcılardan yanıltmacaları çevirmeleri istenmiştir. Uygulamanın son aşamasında çeviri kararlarını, karşılaştıkları zorlukları açıklamaları ve çevirilerini Google formlar üzerinden göndermeleri beklenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilere çeviri görevi verilmiştir: Çeviriyi talep eden "yanıltmacalar" adlı kitabı yayımlamak isteyen bir yayınevidir. Çeviri durumunda işveren, yayınevidir, öğrencilere verilen rol ise çevirmen rolüdür. Ere kitle, Türk okurlardır. İşveren, çeviri sürecinde basılı ve elektronik sözlük kullanımına müsaade etmektedir.

7. Bulgular

Bu bölümde 30 adet Fransızca yanıltmacaya karşılık olarak 28 öğrencinin Türkçe çeviri önerileri sunulmuştur. Öğrencilerden 30 adet yanıltmacayı çevirmeleri beklenmemiş, istedikleri sayıda yanıltmacayı çevirmeleri konusunda serbest bırakılmışlardır. Bu bakımdan kendilerini zorunlu hissetmemişlerdir. Çeviri uygulamasına katılan öğrenciler, "Katılımcı" kelimesinin kısaltması olarak kabul edilen "K" harfi ile kodlanmıştır. İnceleme aşamasında araştırmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurulmuş, hedef dilde hâlihazırda bulunan çeviri önerileri değerlendirmeye alınmamış, yanıltmaca önerileri temsil gücü yüksek olanlar arasından seçilmiştir. Yaratıcı çeviri örneği olarak en makul çözümü üreten çevirmen adaylarının önerilerine ise özellikle yer verilmiştir.

¹⁹ Sisteme erişmek için (bkz. <https://wideo.co/text-to-speech/>).

²⁰ Padlet için (bkz. <https://padlet.com/dilberzeytinkaya/lesvirelangues>).

Kaynak metni oluşturan Fransızca yanıltmacalar, öğrenmenin kalıcılığına etki eden nimonik öğrenme teknikleri olarak kullanılabilir edebi sanat türleri (ses tekrarları) bağlamında irdelenmiştir. Kaynak metni oluşturan yanıltmacalar incelendiğinde ses tekrarlarının farklı şekillerde meydana geldiği görülmüştür. Aliterasyon, asonans, ön yineleme, çok ekli yineleme, zıt yapıli yineleme, ardışık yineleme (artyineleme), çifte yineleme (çifte tekrar) olmak üzere farklı türde edebi sanat türlerine rastlanmıştır. Erek metni oluşturan yanıltmaca çevirileri bağlamında kimi çevirmen adaylarının anlamı aktarmakla kaldıkları kimi çevirmen adaylarının ise yaratıcı çeviri stratejisiyle makul çözümler üretebildikleri görülmüştür.

Örnek 1

Ma sœur est mère, mon père est frère, ma mère est sœur, mon frère est masseur!

K1: Masör masada masal mırıldar.

K4: Moskovalı model, mosmor morararak modern mozaiklerde mola verdi.

K7: Kardeşim avam, babam adam, annem hekim, yeğenim yetim.

K8: Ablam anne, babam oğul, annem abla, abim masör!

K23: Bu hakem, hâkim hakem. Bu hâkim, hakem hâkim. Bu hekim, hâkim hekim.

Kaynak metinde çifte yineleme (çifte tekrar) görülmektedir. Zira “sœur, frère, mère” kelimeleri iki kere tekrarlanmıştır. Çevirileri alıntılanan katılımcılardan K8 harfi harfine çeviri anlayışını benimsemiş, makul bir çözüm önerememiştir. K1 “masör” kelimesinden yola çıkarak, K4 kaynak metindeki gibi “m” sesini dikkate alarak yaratıcı bir çeviri izinden gitmiştir. K7 kaynak metindeki anlamdan yola çıkarak “avam ve adam” kelimeleriyle kafiye uyumu yakalamış, yaratıcı bir çeviri ortaya koymuştur. K23 anlamdan uzaklaşmış fakat Levý'nin minimax stratejisi temelinde bir çözüm arayışıyla “hakem” ve “hâkim” kelimelerinin tekrarıyla yanıltmaca yaratmayı başarmıştır.

Örnek 2

Qui sont ces six singes suisses?

K3: Kimse kimsesiz kimselere susuz söğüşleri satmasın.

K5: Kim bu altı İsviçre maymunu?

K7: Kim şu şanlı altı aşçı?

K8: Kim bu sekiz şapşal şempanze?

K19: Kim bu altı atlı Adanalı?

Fransızca yanıltmaca “s” sessiz harfinin tekrarıyla aliterasyona örnektir. K5 yanıltmacanın anlamını vermekle yetinmiştir. K7, K8, K19 Fransızca “qui (ki)” ifadesine karşılık “kim” kelimesini tercih etmiştir. K19 “six” “altı” anlamına geldiği için devamında da “a” harfinin tekrarını vererek yanıltmaca yaratmıştır. K3 ile K8 hem “k” hem de “s” harflerinin tekrarıyla, K7 ve K8 “ş” harfinin tekrarıyla yanıltmaca yaratmış, minimax stratejisiyle makul çözüme ulaşmıştır.

Örnek 3

Chaque chouette chic choque chaque chapon chaste.

K3: Şaklaban şık şaban, şok içinde şakrak şairi şapkasıyla şaşırttı.

K4: Cömertlerin cömertliği cömertleri cömertlendirdi.

- K7: Her şey şen, şanslı tok fok, oldu şok.
K10: Şıkır şıkır şaklaban şapur şupur elma yedi.
K12: Her şık baykuş, her şerefli şahini şok eder.
K26: Kaç kaçak Kaş'ta kaşarları kaşık kaşık kaçırıldı?

Fransızca yanıltmaca aliterasyona örnektir. K12 anlamı aktarmış, yanıltmaca yaratamamıştır. K26 kaynak metindeki anlamdan tamamen uzaklaşarak, K3 hedef dilde “ş” harfinin tekrarıyla yanıltmaca yaratmıştır. Fransızca “chaque(şak)”, “chic(şik)”, “choc(şok)” gibi kelimelerin okunuşundan yola çıkarak K7 ve K10 yanıltmaca yaratmıştır.

Örnek 4

Six cent six Suisses ont mangé six cent six saucisses, dont six en sauce et six cents sans sauce.

- K12: Altı yüz altı İsviçreli, altısı soslu, altı yüzü sossuz altı yüz altı sosis yedi.
K15: Yedi yüz yedi Yerli yedi yüz yedi yumurta yedi, yedisi yağsız yedi yüzü yağlı.
K20: Seksen sekiz Seyşelli Seyşellerde şaşaalı akşam yemeğinde seksen sekiz sossuz şey, seksen sekiz soslu şey söyledi.
K22: Sekiz yüz sekiz san salvadorlu sekiz yüz sekiz sosis satmış sekizi soslu sekiz yüzü sossuzmuş.
K25: Sekiz yüz sekiz İsviçreli sekizi soslu sekizi sossuz sekiz yüz sekiz sosis yedi.

Kaynak metin “altı yüz altı” anlamına gelen Fransızca “six cent six” kelimelerinin tekrarıyla çifte yinelemeye örnektir. K15 anlamdan uzaklaşmış, “y” sesinin tekrarını vererek yanıltmaca yaratmıştır. K12 anlamı aktarmış, yanıltmaca yaratmıştır. K20, K22, K25 kaynak dildeki “s” harfinin tekrarıyla Levý'nin minimax stratejisinden hareketle makul çözümler önerdikleri görülmektedir.

Örnek 5

Petits pois font petit appétit. Petit à petit, petit appétit fait petit poids.

- K3: Peltek porsuk pinti pideciye pişkin pideleri pötürgeli pösteki karşılığında sattı.
K5: Bezelye biraz acıktırır. Azar azar acıkmak azar azar kilo aldırır.
K13: Pürüzsüz püre perisi pır pır patırtı patlattı.

Kaynak metinde “petit” kelimesiyle ardışık yineleme (artyineleme) yapıldığı görülmektedir. K5 anlamı aktarmış, yanıltmaca yaratamamıştır. K3 ve K13 “p” harf tekrarıyla bağlamın gerekleri doğrultusunda minimax stratejisiyle tercihte bulunmuş, yeni yanıltmacalar yaratmıştır. Katılımcıların optimal çözümlerle makul çeviri önerileri sundukları görülmektedir.

Örnek 6

Ton tuteur t'a-t-il dit qu'il tutoie des tueurs?

- K2: Eğitmenin sana katilleri eğittiğini söyledi mi?
K3: Tonton tatar da tilki der ki tatar da mı tutar?
K6: Öğretmenin öğrencisine öğrenmesinin önemini öğretti mi?
K9: Öğretmenin sana katillerle konuştuğunu söyledi mi?
K12: Senaristin sana seri katillerle senli benli sohbet ettiğini söyledi mi?

Kaynak metindeki sessiz harf tekrarı aliterasyona örnektir. Sadece anlamı aktarmakla yetinen ve ses tekrarlarını dikkate almayan katılımcılar K2, K6, K9'dur. K3 "t" harfinin tekrarıyla anlama bağlı kalmayarak yanıltmaca yaratmıştır. K12 "s" harfinin tekrarıyla anlamdan uzaklaşmadan makul çözüme ulaşmıştır.

Örnek 7

Je crois que je vois la croix de bois de Blois.

K6: Sanırım sakarın sarı sarmaları sardığını sandım.

K7: Görüyorum galiba bir yuva, orada ediyorlar dua.

K8: Sanırım Blois'in tahta haçını görüyorum.

K13: Has hacı, haçı sandı saçı.

Fransızca yanıltmaca "u" ve "a" gibi sesli harflerin tekrarıyla asonansa örnektir. K8 anlamı aktarmış fakat yanıltmaca yaratamamıştır. K7 "yuva" ve "dua" kelimeleriyle kafiye yaratmıştır. "croix", "haç" anlamına geldiği için K8 ve K13 "haç" kelimesini kullanarak bir yanıltmaca yaratmıştır. "je crois", "sanırım" anlamına geldiği için K6 kaynak dildeki anlamı göz ardı ederek "s" harfinin tekrarıyla yanıltmaca yaratmıştır.

Örnek 8

Je sèche ces cheveux chez ce cher Serge.

K2: Bu saçları kibar Serge'in kulübesinde kurutuyorum.

K5: Sevgili şövalyenin evinde saçlarımı kurutuyorum.

K12: Sevgili şövalyenin serin şatosundaki saçları kurutuyorum.

K16: Şurupçu Şule'nin şubesi şubatta şurupları şubelendirdi.

Fransızca yanıltmaca "s" ve "ş" ses tekrarıyla aliterasyona örnektir. K2 ve K5 anlamı aktarmakla yetinmiş ses tekrarına dikkat etmemiş dolayısıyla yanıltmaca yaratamamıştır. K12 ve K16 çözüm arayışına girmiş ve yanıltmaca yaratmıştır.

Örnek 9

La pie niche haut, l'oise niche bas mais où niche l'hibou?

K4: Nöbetçi Nazım nöbetinde nöbetçi Nacinin nöbetini bekledi.

K8: Saksığan yüksekte, kaz alçakta yuva yapar ama baykuş nerede yuva yapar?

K11: Saksığanın ağacı yukarıda, kazın evinin ağzı aşağıda ancak baykuşun yuvası hangi dağda?

K13: Nişancı nişana nişan alırken mi nişan alınmış?

Kaynak metinde ardışık yineleme görülmektedir. "niche" kelimesi peş peşe kullanılmıştır. K8 ve K11 anlamdan uzaklaşmadan bir öneri sunmaya çalışmıştır. K4 ve K13 anlamdan uzaklaşarak yarattıkları makul çeviri önerileriyle dikkati çekmektedir.

Örnek 10

Je veux et j'exige d'exquises excuses!

K3: Jülide ve Jale jeolog jüriye eski eskrim eskizi çizdi.

K5: Mükemmel bir mazeret talep ediyorum!

K11: Gözle görünür bir özür hatanı mazur gördürür.

K16: Jale Japonyalı jandarmadan Japonca öğrendi.

Fransızca yanılmaca asonansa örnektir. K5 anlamı aktarmakla kalmıştır. K16 çevirisinde “j” harfinin tekrarını vermiştir. K11 anlama bağlı kalarak makul bir çözüm üretmiştir. K3 ise sesletim bakımından Fransızca yanılmacaya en yakın çeviriyi ortaya koymuştur.

Örnek 11

Si ces six scies scient six troncs ces six scies scieront six citrons.

K2: Bu altı bıçak altı kütük keserse bu altı bıçak altı limonu biçer.

K3: Sızsız sekiz sinsi sazı sence sinsi sekiz saz olarak sarsıntısız sessiz bırakır mıyız?

K11: Şu altı testere altı kütük kırarsa, şu altı testere altı limon kıyar.

K25: Altı balta altı ağaç baltalarsa altı balta altı bağ baltalamış olur.

Fransızca yanılmaca “s” sessiz harfinin tekrarıyla aliterasyona örnektir. K11 anlamı aktarmıştır. Kaynak metindeki “six” kelimesi “altı” anlamına geldiği için K25, “a” harfinin tekrarıyla hedef dilde makul bir öneri sunmuştur. Kaynak dildeki aliterasyon, hedef dilde asonansa dönüşmüştür. Kaynak dildeki “altı” kelimesini, hedef dilde “sekize” dönüştüren K3, “s” harfinin tekrarıyla kaynak dildekine eşdeğer bir yanılmaca yaratmıştır. K2 kaynak dildeki ses tekrarını hedef dilde yakalamış, yaratıcı bir çözüm üretmiştir.

Örnek 12

Trois tortues à triste tête trottaient sur trois toits très étroits.

K3: Tıraşlı tırtıl tıpacı tıknat tırnaklarını tıkr tıkr tıkırdattı.

K8: Üç üzgün başlı kaplumbağa, üç çok dar çatının üzerinde tırıs attı.

K11: Üç güçsüz kaplumbağa üç küçük çatının üstünden üst üste atladı.

Fransızca yanılmaca “t” harf tekrarı ile aliterasyona örnektir. K8, K11 anlama bağlı kalarak yanılmaca yaratmıştır. K3 çevirisinde “t” harfinin tekrarıyla makul bir çözüm arayışı neticesinde yeni bir yanılmaca önermiştir.

Örnek 13

Je veux et j'exige dix-huit chemises fines et six fichus fins!

K2: On sekiz ince gömlek ve altı ince atkı istiyorum!

K3: Jülide ve Jale Cizvit şöminesine fani ve fena bir fiş attı.

K12: On sekiz ince gömlek ve altı lanet ince gömlek istiyor ve talep ediyorum!

Sessiz harflerin tekrarı görülmektedir. Bu bakımdan aliterasyona örnektir. K2 ve K12 anlama bağlı kalmış fakat dil sürçmesine neden olabilecek bir yanılmaca yaratamamıştır. K3 çeviri değişkenlerinden en makulünü önererek yaratıcı bir aktarım yapmayı başarmıştır.

Örnek 14

Doit-on dire: seize sèches chaises, ou bien seize chaises sèches?

K6: Sekiz eksik sandalye mi, eksik sekiz sandalye mi?

K11: Altı altın on altı sandalye mi demeli altın altı on altı sandalye mi demeli?

K15: Sekiz susamlı sakız mı sekiz sakızlı susam mı?

K20: Şeşbeş mi demeli beşbeş mi demeli şaibeli.

Fransızca “seize”, “chaises” ve “sèches” kelimelerinin tekrarı ardışık yinelemeye örnektir. K11 anlama bağlı kalarak bir öneri sunmuştur. K15 “s” harfinin tekrarıyla anlamdan uzaklaşarak yanıltmaca yaratmıştır. K6 kaynak metindeki “on altı” kelimesini “sekiz”e dönüştürerek, K20 “ş” harfinin tekrarıyla yanıltmaca yaratmıştır.

Örnek 15

Choisissons ces saucisses aux choux et sachons saisir ces anchois séchés.

K8: Bu sosisleri lahanaya ile seçelim ve bu kurutulmuş hamsilerin nasıl kızartılacağını bilelim.

K10: Şu an şuradaki şarkıcı Şahibe'nin şekilli şukullu şişko şebeklerine şarkı söylüyorum.

K11: Bu soslu sosisleri lahanaya saralım şu sossuz somonları sarmadan nasıl kızartalım?

Kaynak metin sessiz harflerin tekrarıyla aliterasyona örnektir. K8 anlamı aktarmakla yetinmiştir. K10 anlamdan uzaklaşarak “ş” harf tekrarıyla yanıltmaca yaratmıştır. K11 anlama bağlı kalarak makul bir çözüme ulaşmıştır.

Örnek 16

Trois petites truites cuites, trois petites truites crues.

K2: Üç küçük pişmiş alabalık, üç küçük çiğ alabalık.

K3: Tırtıl pıt pıt trende kaydı, tırtıl pıt pıt trensiz kaldı.

K10: Tornacı Tahsin tam teşekküllü tuşlu telefonuyla dama tırmanırken tertemiz turuncu sefer tasına tosladı.

K11: Üç minik pişmiş torik, üç minik pişmemiş torik.

Fransızca “trois”, “petites” ve “truites” kelimelerinin tekrarının arytinelemeye örnek olduğu ve cümle başında tekrar edildikleri için anafora (önyineleme) örnek olduğu belirtilebilir. K2, K11 anlamı aktarmayı tercih etmiştir. K3 ve K10 ise “t” harfinin tekrarıyla makul bir çözüm üreterek yeni bir yanıltmaca yaratmıştır.

Örnek 17

Ta tante t'attend. J'ai tant de tantes. Quelle tante m'attend? Ta tante Antoinette t'attend.

K2: Teyzen seni bekliyor. Tonla teyzem var. Hangi teyze beni bekliyor? Antoinette teyzen seni bekliyor.

K3: Tartar tartı, kremalı tartı tartamadı. Kimin tartar tartısı kremalı tartı tarttı?

K6: Halan hâla halıları hallederken, Hakan Hasan'ı bekler. Hangi halam halıları halleder? Halime halan halıları halleder.

K11: Teyzen seni bekler. Eğer derseni ki çok teyzem var hangisi bekler? Geveze Azize teyzen bekler.

Kaynak metindeki “tante”, “tant”, “t'attend” kelimeler ardışık yinelemeye örnektir. K3 anlamdan oldukça uzaklaşmış fakat yanıltmaca yaratmıştır. K2, K11 “tante” kelimesini “teyze” olarak çevirmiş ve kaynak dildeki yanıltmacaya eşdeğer yanıltmaca ortaya koymuştur. K6 “tante” kelimesini “hala” olarak çevirmiş ve çevirisinde “h” harfini tekrarlamıştır. Katılımcılar makul bir çözüm önerisi sunmuştur.

Örnek 18

Le beau chameau mâche la béchamel, la belle chamelle ne mâche pas ses mots.

K5: Güzel deve beşamel çiğniyor, güzel deve sözünü sakınmıyor.

K10: Şaklaban Şamil şakşuka yerken pulları şakır şakır döküldü.

K12: Şirin şempanze beşamel çiğniyor, şirin şempanze şiirini esirgemiyor.

Kaynak metinde çifte yineleme görülmektedir. K5 anlamı aktarmakla yetinmiş, dil sürçmesine neden olacak makul bir çözüm üretememiştir. K10 ve K12 “ş” harf tekrarını hedef dilde de koruyarak yanılmaca yaratmıştır.

Örnek 19

Mille millions de merveilleux musiciens murmurent des mélodies multiples et mirifiques.

K12: Milyonlarca mükemmel müzisyen, milyonlarca muhteşem melodi fııldar.

K15: Milyonlarca mükemmel müzisyen melodilerini mızızlanarak mırıldandılar.

K17: Bir milyar mükemmel müzisyen muhtelif ve müthiş melodiler mırıldanıyor.

Fransızca yanılmaca aliterasyona örnektir. “m” sessiz harfinin tekrarı görülmektedir. Katılımcılar hedef dilde ses tekrarına dikkat ederek makul çeviri önerisi sunmuştur.

Örnek 20

Un chasseur sachant chasser doit savoir chasser sans son chien.

K3: Şom ağızlı şoför şosede şoförlüğünü beş saat yaptı.

K9: Avlanmayı bilen bir avcı, köpeği olmadan da avlanmayı bilmelidir.

K10: Şirin Şirine şipşak sakız çiğneyip şak şak şaplak attı.

Kaynak metinde “s” ve “ş” sessiz harflerinin tekrarı görülmektedir. Fransızca yanılmaca aliterasyona örnektir. K9 anlamı aktarmış, yanılmaca yaratmamıştır. Minimax stratejisi bağlamında makul bir çözüm sunmamıştır. K3 ve K10 kaynak dildeki anlamdan uzaklaşarak “ş” harf tekrarıyla dil sürçmesine neden olan bir yanılmaca yaratmıştır.

Örnek 21

Maman m'a mis ma main sur mamie, mais mamie m'as mis ma mie dans ma main.

K5: Annem elimi anneannemin üstüne koydu ama anneannem kırıntıları elime koydu.

K10: Mantıklı Münevver mantarlı mantısını muşmula suratlı Mahmuriye'ye götürürken Muratpaşalı mızır Meltem, Münevver'e mandalinalı marmelat verdi.

Kaynak dilde “main” ve “mamie” kelimeleriyle çifte yineleme yapıldığı görülmektedir. K5 anlamı aktarmakla yetinmiş, yanılmaca yaratamamıştır. Minimax stratejisi temelinde değerlendirildiğinde K10 makul çözüm anlayışıyla yeni yanılmaca yaratmıştır.

Örnek 22

Avez-vous déjà vu un ver allant vers un verre en verre vert à l'envers.

K5: Hiç ters çevrilmiş yeşil bir cam bardağa doğru giden bir solucan gördünüz mü?

K16: Venedik'te vebadan vefat eden Vedat'ın vereseşi vekâleti velveleye verdi.

Kaynak dilde çifte yineleme görülmektedir. K5 anlamı aktarmakla yetinmiş, hedef dilde yanıltmaca yaratamamıştır. K16 yeni bir yanıltmaca yaratmak yerine kaynak dilde mevcut olan yanıltmacayı önermiştir.

Örnek 23

*Il faut qu'un sage garde-**chasse** **sache** chasser tous les **chats** qui **chassent** dans sa **chasse**.*

K8: Akıllı bir av bekçisi, avında avlanan tüm kedileri nasıl avlayacağını bilmelidir.

K11: Akıllı bir avcı, avcının avını avlamaya çıkan avcı kedileri avları avlanmadan avlamayı akıl eder.

Fransızca yanıltmaca aliterasyona örnektir. K8 anlamı aktarmakla yetinmiş, yanıltmaca yaratamamıştır. K11 anlama bağlı kalarak yarattığı yanıltmacayla makul çeviri önerisi sunmuştur.

Örnek 24

*L'essence de la science donne **l'aisance** des sens.*

K5: Bilimin özü, duylulara sağlar yolu.

K6: Bilimin esası anlamın aslını aşmaktır.

K10: Sanki sessiz sakin şanssız günümdeyim.

K14: Bilim bilmek bilimin bilinmezliğini bildirmiş.

K15: Bilimin bilgisi bilginin birikimidir.

K25: Bilim bilen ilim bilir ilim bilen bilim bilir.

Fransızca yanıltmaca aliterasyona örnektir. K5 harfi harfine aktarımı tercih etmiştir. K6 anlamı aktarmış, yanıltmaca yaratamamıştır. K10 kaynak dildeki anlamdan uzaklaşarak yanıltmaca yaratmıştır. K14, K15, K25 anlama bağlı kalarak yanıltmaca yaratmış ve makul bir sonuca ulaşmıştır.

Örnek 25

Tonton, tends ta tente et nous tondrons ton menton!

K9: Amca, çadırını kur da çeneni biçelim.

K10: Tonton teyze üç ton ton balığı turşusu getirdi.

Fransızca yanıltmaca aliterasyona örnektir. K9 anlamı aktarmış fakat yanıltmaca yaratamamıştır. K10 kaynak dildeki anlama bağlı kalmadan yanıltmaca yaratmıştır.

Örnek 26

Tic et tac ont chacun leur tactiques, tic pique tac quand tac attaque tic, et Tac pique Tic quand Tic attaque Tac!

K2: Tik ve tak'ın kendi taktikleri vardır, tak tik'e saldırdığında tik tac'a gücenir ve tik tak'a saldırdığında tak tik'e gücenir!

K3: Tik tak çalar saatlerin taktikleri piknikte takırdayınca takozunu tokatlı tokmakçıda toplarken tik tak tik tak öttü.

K27: Tac ve Tic'in taktikleri tek tüktür: Tac Tic'e atağa kalkınca Tic Tac'ı pataklar, Tic Tac'a atağa kalkınca da Tac Tic'i pataklar!

Kaynak dilde ardışık olarak peş peşe kullanılan “tic” ve “tac” kelimeleri arytinelemeye örnektir. K2, K3, K27 kaynak metinden kopmadan yeni birer yanılmaca yaratmıştır. Katılımcıların oyun kuramı bağlamında makul bir sonuca ulaştıkları belirtilebilir.

Örnek 27

Donnez-lui à minuit huit fruits cuits, et si ces huit fruits cuits lui nuisent, donnez-lui à midi huit fruits crus.

K11: Gece yenilen sekiz pişmiş yemiş kişiye iyi gelirmiş, bu sekiz pişmiş yemiş kişiye iyi gelmezse, sabah sekiz pişmemiş yemiş yer ve beklermiş.

K12: Ona gece yarısı sekiz pişmiş meyve verin ve bu sekiz pişmiş meyve ona zararlıysa öğlen sekiz çiğ meyve verin.

Kaynak metinde arytineleme görülmektedir. K12 anlamı aktarmış, yanılmaca yaratmamıştır. K11 dil sürçmesine neden olan bir yanılmaca yaratarak makul bir çeviri önerisi sunmuştur.

Örnek 28

Il était une fois, Une marchande de foie, Qui vendait du foie, Dans la ville de Foix.

K2: Bir varmış bir yokmuş, Foix kasabasında ciğer satan bir ciğer satıcısı varmış.

K8: Bir varmış bir yokmuş, Ciğer kasabasında ciğer satan bir ciğer tüccarı varmış.

K10: Fos fos fosurdayan vosvosçu, fosforlu vosvosuna fos fos fosurdayarak bindi.

K17: Bir zamanlar Cizre'de, ciğer satan, ciğerci bir tüccar varmış.

Kaynak metindeki “Fois”, “foie”, “Foix” kelimeleri çok ekli yinelemelere örnektir. K2, K8, K17 kaynak dildeki anlama bağlı kalarak yanılmaca yaratamaya çalışmıştır. K10 kaynak dildeki anlamdan uzaklaşarak “f” ses tekrarıyla yanılmaca yaratmıştır.

Örnek 29

Sur six souches couchées séchaient seize chemises et soixante chaussettes toutes sans dessus dessous.

K3: Sokağın sağ köşesinde soğuk suyun şişesinde şu ineğin süzgeçten süzölmüş sütünü bulabilirsiniz.

K9: On altı gömlek ve altmış çorap, hepsi baş aşığı uzanmış altı kütüğün üzerinde kuruyordu.

K20: Şişhane'de şişelenmiş beş su şişesi, üstünde haşhaş ezmesi, şişhanenin köşesinde durur beş kamyon şaşesi.

Fransızca “dessus” ve “dessous” kelimeleri zıt yapıllı yinelemeye örnektir. K9 anlamı aktarmış fakat yanılmaca yaratamamıştır. Levý'nin makul çözüm arayışı ilkesine göre K3 ve K20 makul bir sonuca varmıştır.

Örnek 30

Un pâtissier pâtissait chez un tapissier qui tapissait. Le tapissier qui tapissait dit au pâtissier qui pâtissait : «Pourquoi, pâtissier, viens-tu pâtisser chez un tapissier qui tapisse?».

K6: Bir pastacı pasta yapardı halı yapan halıcıda. Halı yapan halıcı sordu pasta yapan pastacıya: pastacı, neden halı yapan halıcıda pasta yaparsın?

K12: Bir pastacı döşeme yapan bir döşemecide pasta yapıyordu. Döşeme yapan döşemeci pasta yapan pastacıya 'Neden bir pastacı olarak döşeme yapan bir döşemeciye pasta yapmaya geldin?' dedi.

K22: Hamurcu halı dokuyan halıcıda hamur yapar. Halı dokuyan halıcı hamurcuya sorar: ha burası halıcıdır hamurcunun hamur yoğuracak yeri yok mudur?

Kaynak dilde arytineleme görülmektedir. “pâtissier” ve “tapissier” kelimelerinin ardışık olarak tekrarı söz konusudur. K22 “pastacı” yerine “hamurcu” kelimesini tercih etmiş ve hedef dilde “h” harfinin tekrarıyla yanıltmaca yaratmıştır. K6, K12 kaynak dildeki anlamdan uzaklaşmadan yanıltmaca yaratmış, minimax stratejisinden hareketle makul bir sonuca varmıştır.

Uygulamanın son aşamasında katılımcıların önerdikleri çevirilere dair dönüt vermeleri beklenmiştir. Katılımcıların bir kısmı (katılımcı 2, 5, 6, 10, 15 ve 19) yorumlarında yanıltmaca çevirilerinin oldukça zor olduğuna vurgu yapmıştır. Bunlara örnek olarak katılımcıların beyanları şu şekildedir:

- K2: “Bu cümleleri hem Türkçeye çevirip hem çevrilmiş kısmın ses uyumunu ayarlamak oldukça zordu. Çok zorlandım.”
- K5: “Zordu.”
- K6: “Çok zordu. Sadece çevirilerden yola çıkarak kafiyeye yapmaya çalıştım. Anlama bağlı kalmadım. Söz tekrarı olmasına dikkat ettim. Kafiyeli şiir yazmak gibiydi.”
- K10: “Çok zordu.”
- K15: “Orijinalindekiyle harf ya da tema uyumuna göre yapmaya çalıştım. Kültürel göndermeler olduğu için bir kısmı daha da zordu.”
- K19: “Zor geldi o yüzden çevirirken uyacağını düşündüğüm kelimeler ekleyerek kendi yanıltmacalarımı oluşturdum.”

Katılımcıların bir kısmı (katılımcı 1, 4, 7, 8, 9, 11 ve 12) yorumlarında yanıltmaca çevirilerinin hem zor hem de eğlenceli olduğuna değinmiştir. Bunlara örnek olarak katılımcıların beyanları şu şekildedir:

- K1: “Saniyede yapabiliyor muyum diye kendimi denedim. İlk beşini yaptıktan sonra tamam oldu dedim. İyiydi.”
- K4: “Harf tekrarlarına göre Türkçede benzerlerini araştırdım çünkü Türkçeye çevirdiğimizde aynı harf tekrarı ve yanıltmaca olmuyor, kolayca okunabiliyor. Bu sebeple okunması daha karmaşık aynı harf tekrarı olan örnekler yazdım, hepsine bulamasam da 15 tanesini yaptım. Eğlenceli bir süreçti.”
- K7: “Bayağı zorlayıcıydı. Bazı çevirileri orijinaldeki tekrar eden seslere göre uyarlarken bazılarında anlamlara dikkat etmeye çalıştım ama tabii ki farklı oldu. Yine de keyifliydi.”
- K8: “Yer yer düz, yer yer eğlenceli oldu ama çok zordu, benzer köklü kelimeler dışında kelime oyunlarını olduğu gibi çevirdim.”
- K9: “Eğlenceliydi.”
- K11: “Bu zamana kadar çevirirken en çok zorlandığım alan oldu. Dilimize daha iyi uyarlayabilmek adına kelimeleri değiştirdim. Yine de eğlenceliydi:)”

• K12: “Zordu. Birçok araştırma yaptım. Ama çok keyifliydi. Bazılarını kafiyeli olsun diye değiştirdim.”

Katılımcı 23 ve 24 yanılmaca yaratmak yerine dilimizdeki tekerlemeleri öneri olarak sunmakla yetinmiştir. Katılımcıların beyanlarından yaratıcı çeviri önerileri sunamadıkları anlaşılmaktadır:

• K23: “Yeni bir tekerleme üretmek çok zor geldi, örneklerden yararlandım, seçerken kelimelerin tekrarlanışına ve söylenişlerinin benzerliğine dikkat ettim.”

• K24: “Aynı anlamı vermek zor oldu bu yüzden dilimizde olan tekerlemelerden ses olarak benzerlerini kullanmaya çalıştım. Anlamsal olarak da benzerlik olması için sayı içeren bir tekerlemeysen yine sayı içeren bir tanesini karşılık olarak kullandım.”

Katılımcıların bir kısmı (katılımcı 3, 14, 16, 25, 27 ve 28) yanılmaca çevirilerinde anlama bağlı kalmamış, ses tekrarı yaratmaya çalışmıştır. Hedef dilde yanılmaca yaratabildikleri gözlemlenmiştir. Bunlara örnek olarak katılımcıların beyanları şu şekildedir:

• K3: “Sanırım yaptığım en yorucu çeviriydi. Genel olarak ses uyumu sağlamaya çalıştım, hatta bazılarında hecelere kadar aynı yapmaya çalıştım, anlama pek önem vermedim.”

• K14: “Ses tekrarı yaratmaya çalıştım.”

• K16: “Kelime ve ses tekrarlarına bağlı kalmamız gerektiği için cümleleri kendi anlamlarında çevirmek mümkün değildi. Ses benzerlikleri bulmaya çalıştım.”

• K25: “Anlamdan çok ses uyumuna önem vermem gerektiğini düşündüm. Bu yüzden bazı yerlerde sayıyı değiştirdim (altı yerine sekiz vs). Türkçe olarak da söylemesi zor olacak cümleler kurmaya çalıştım.”

• K27: “Bazı kelimelerin anlamlarını biraz değiştirmek durumunda kaldım.”

• K28: “Ses tekrarlarını belirleyip o seslere benzer Türkçe kelimeleri bularak yanılmaca yaratmaya çalıştım.”

Katılımcıların bir kısmı (katılımcı 13, 20, 22, 23 ve 26) çeviri süreçlerindeki karar alma mekanizmalarından söz etmişlerdir. Katılımcıların yaratıcı çeviri stratejisiyle hedef dilde yanılmaca yaratabildikleri ve makul çeviri önerileri sundukları gözlemlenmiştir. Bunlara örnek olarak katılımcıların beyanları şu şekildedir:

• K13: “Aradan bir kelimeyi seçip o kelime üzerinden kendim yanılmaca yaratmaya çalıştım olabildiğince mantıklı tutmaya da çalıştım ama zordu.”

• K20: “Sadece kaynak metinden ilham alarak yeni bir yanılmaca yaratmaya çalıştım.”

• K22: “Fransızcasının anlamında çok fazla dışarıya çıkmamaya çalışarak çevirmeye, yeni bir yanılmaca oluşturmaya çalıştım ama gerçekten zormuş. Kafiyeye yapmaya dikkat ettim kafiyeye yapınca işim daha da kolaylaştı.”

• K23: “Yeni bir yanılmaca üretmek çok zor geldi, örneklerden yararlandım, seçerken kelimelerin tekrarlanışına ve söylenişlerinin benzerliğine dikkat ettim.”

• K26: “En başta Fransızca örneklerdeki ilk kelimelerden yola çıkarak yanılmaca üretmeye çalıştım ancak daha sonra tamamen serbest bir şekilde aklıma gelen benzer sesli kelimeleri bir araya getirerek cümleler kurma yoluna gittim.”

Katılımcılar ders esnasında kendi çeviri önerilerini ve diğer katılımcıların çeviri önerilerini gördüklerinde sorgulamaya dayalı bir çeviri eleştirisine geçmeleri için yönlendirilmiştir. Her katılımcının çeviri kararlarının derste okunup irdelenmesi farklı bakış açılarının gözlenmesini sağlayarak bilinç geliştirilmesine imkân tanımıştır. Somut çeviri uygulamalarıyla katılımcıların sorgulayıcı bir anlayış benimsemeleri sağlanarak profesyonel çeviri süreçlerinde karşılaşacakları sorunlarla baş etme yöntemlerini keşfetmeleri ve çözüm odaklı stratejiler geliştirmeleri sağlanmıştır.

8. Sonuç

Araştırma kapsamında çeviri eğitiminde yanıltmacaların çevirisinin mümkün olduğu ortaya konmuştur. Bazı öğrencilerin çeviri sürecinde çok zorlandığı bazı öğrencilerin ise çeviri sürecinden keyif aldığı anlaşılmıştır. Yanıltmacaların kapsadığı anlam bulanıklığı, abartılı anlatım türü, sözcüklerin ritmik uyumu, sesletim benzerlikleri öğrencilerde merak uyandırmış fakat tüm bu etkenler çeviri süreçlerini zorlaştırmıştır. Bazı öğrencilerin harfi harfine çeviri anlayışı benimseyerek yanıltmacaların anlamını vermekle yetinmeleri çeviriye herhangi bir çözüm önerisi getirememelerinden kaynaklanmıştır. Çözüm öneremeyen öğrenciler erek dilde yanıltmaca yaratmak yerine dilimizdeki yanıltmacaları öneri olarak sunmuştur. Yanıltmacaların çeviri becerisine katkı sağladığı ve öğrencilerin çeviri süreçlerinde bilinçli kararlar aldıkları görülmüştür. Öğrenciler kaynak ve erek dilin imkânlarını keşfederek cümle yapısı, ses yapısı gibi dili tüm açılardan değerlendirerek erek dilde ses tekrarının gerçekleştiği yanıltmacalar yaratmıştır. Çeviri uygulaması ile öğrencilerin çeviri problemlerini saptayabildikleri, bu doğrultuda bilinçli çeviri kararları aldıkları anlaşılmıştır. Yaratıcı çeviri stratejisiyle makul çözümler üretebildikleri görülmüştür. Bu araştırmayla yanıltmaca çevirilerini oyun kuramı temelinde değerlendirmenin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çeviri eğitiminde yanıltmacalar öğretim materyali olarak kullanılabilir. Farklı dil çiftlerinde yanıltmaca kitapları hazırlanıp yayımlanabilir. Yanıltmacaları içeren dijital ve işitsel kaynaklar oluşturulabilir. Çevrimiçi yanıltmaca sayfası hazırlanabilir. Bu sayede öğretim materyalinin sürdürülebilirliği sağlanabilir. Yabancı dildeki yanıltmacayı ve çevirisini en akıcı telaffuz edeni belirlemeye yönelik etkinlikler düzenlenebilir. Dört yıllık çeviri eğitiminin ardından dördüncü sınıfa geldiklerinde aynı çeviri uygulaması aynı gruba tekrar uygulanabilir. Böylelikle almış oldukları eğitimin çeviri sürecine ve çeviri kararlarına katkısı rahatlıkla gözlemlenebilir. İlgili araştırmanın farklı dilleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi çeviribilim araştırmalarını daha da derinleştirebilir.

Kaynakça

- Baschera, M. (2021). Une lecture théâtrale du concept de «jeu de langage» de Ludwig Wittgenstein. *Études de lettres*, 313, 121-136. <https://doi.org/10.4000/edl.3173>
- Birkan Baydan, E. (2013). Çeviri eğitiminde çeviri / çevirmenlik edinci: problem çözme ve karar verme konusunda bir farkındalık uygulaması. *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi*, Sayı: 7, 103-125. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157322>
- Boratav, P. N. (2000). *Tekerleme*. Tarih Vakfı Yayınları.

- Borges, J. L. (2007). *Ficciones*. (Çev. T. Uyar, & F. Özgüven). İletişim Yayınları.
- Bulut, S. (2012). *101 yanılmaca*. Can Yayınları.
- Coşkun, O. (2020). *Çeviribilimde gelgitler*. Kesit Yayınları.
- Çalçı, S. (2012). Felsefi soruşturmalar'da oyun kavramının kuruluşu üzerine Wittgenstein. *Mediterranean Journal of Humanities* *mjh.akdeniz.edu.tr* *II/2*, 35-43. <http://mjh.akdeniz.edu.tr/dinamik/201/399.pdf>
- Derrida, J. (1967). *De la grammatologie*. Minuit.
- D'hulst, L. (1995). Pour une historiographie des théories de la traduction: questions de méthode. *TTR*, *8(1)*, 13-33. <https://doi.org/10.7202/037195ar>
- Dudai, Y., & Carruthers, M. (2005). The Janus face of mnemosyne. *Nature*, *434(7033)*, 567-567. <https://www.nature.com/articles/434567a>
- Eraslan, E. (2020). Yabancılar Türkçe öğretiminde yanılmaca tekerlemelerinin faydaları. A. Okur, İ. Güleç & B. İnce (Ed.), *6. Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Kongresi* içinde (ss. 66-78). Beşiz Yayınları. <http://www.icotfl.sakarya.edu.tr/wp-content/uploads/2020/10/T%C3%BCrk%C3%A7enin-Yabanc%C4%B1-Dil-Olarak-%C3%96%C4%9Fretiminde-Yeni-Y%C3%B6nelimler-2.pdf>
- Etkind, E. (1982). *Un art en crise: Essai de poétique de la traduction poétique*. L'âge d'homme.
- Damaso, E. (2013). Le traducteur face à un domaine spécialisé, *ASp [En ligne]*, *11-14*, 1996, mis en ligne le 07 mai 2013. <http://doi.org/10.4000/asp.3497>
- Gentzler, E. (2010). *Teorie della traduzione. Tendenze contemporanee* (Çev. M. T. Musacchio) De Agostini Scuola Srl. (Eserin orijinali 1993'te yayınlandı.)
- Gheorghita, E. (2013). La sémiotique et le jeu de traduction. *La Francopolyphonie* *8/2013*, *1*, 260-268.
- Gorlée, D. L. (1993). *Semiotics and the problem of translation: With special reference to the semiotics of Charles S. Peirce*. Academisch Proefschrift.
- Gorlée, D. L. (2012). Wittgenstein's extraterritoriality. *20(1-2)*, 309-312.
- Gökkaya, H. (2008). *Konuşma becerisinin sağaltılmasında tekerlemelerin kullanımı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Guidère, M. (2008). *Introduction à la traduction*. De Boeck.
- Güneş, F. (2020). Çocuk tekerlemeleri. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, *5(1)*, 1-21. <https://doi.org/10.29250/sead.685541>
- İlgün, K. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde telaffuz becerisini geliştirmeye yönelik tekerleme ve ninnilerin kullanımı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Jampert, P. (2020). *100 phrases impossibles à prononcer - Pour toute la famille, dès 8 ans: 100 virelangues impossibles à prononcer pour s'amuser en famille et améliorer*. Poland.

- Von Neumann, J., & Morgenstern, O. (1953). *Theory of games and economic behavior*. Princeton University Press.
- Karadağ, A. B. (2011). Çeviri eğitiminde "çeviri"yi sorunsallaştırmanın önemi. İ. Öztürk, F. Şan, E. Akkan, S. K. Koca & Ş. Köktürk (Ed.), *XI. Uluslararası Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu, Sakarya* içinde (ss. 100-108). Sakarya Üniversitesi.
- Kaya, M., & Gündüz, N. (2021). İngilizce ve Türkçe kelimelerin fonolojik ve semantik benzerliklerinin kelime öğretimine katkısı: S.Ü. Silifke-Taşucu MYO, *Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı Örneği, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 737-753. <http://doi.org/10.26677/TR1010.2021.690>
- Keser, S. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisinin geliştirilmesinde karşılaşılan güçlükler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü.
- Kurudayıoğlu, M., & Potur, Ö. (2015). Temel dil becerilerinin kazandırılması açısından tekerlemeler. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, (15), 40-62. <http://doi.org/10.12973/jille.11.285>
- Kussmaul, P. (1991). Creativity in the translation process: empirical approaches. K. M. van Leuven-Zwart and T. Naaijken (Ed.), *Translation Studies: The state of the art* içinde (ss. 91-101). Rodopi.
- Levý, J. (1967). Translation as a decision process. B. Berlin (Ed.), *To honor Roman Jakobson: Essays on the occasion of his seventieth birthday* içinde (ss. 1171-1182). De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783111349121-031>
- Levý, J. (2000). Translation as a decision process. L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* içinde (ss. 148-159). Taylor & Francis. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429280641>
- Luce, R.D., & Raiffa, H. (1954). *A survey of the theory of game, Technical report, no. 5*. Defence Technical Information Center. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD0032467>
- Luviana, F. D., Sukirno, & Gumilang, W. A. (2018). The effect of tongue twister toward students' pronunciation ability. *Lingua-LiterA: Journal of English Language Teaching Learning and Literature*, 1(2), 13-26. <https://jurnal.stkipppgtritenggalek.ac.id/index.php/lingua/article/view/79/48>
- Öktem, A. E. (2017). *Dil çevirmece sayısmaca tekerleme* (Çev. Y. Ural). Kopernik Kitap.
- Pressley, M., Levin, J. R., & Delaney, H. D. (1982). The mnemonic keyword method. *Review of Educational Research*, 52(1), 61-91. <https://doi.org/10.2307/1170273>
- Rakova, Z. (2016). *Çeviri kuramları* (Çev. Y. Polat). Çevirmen Yayını.
- Sarıca, N. (2013). Fransızca öğrenirken tekerlemeler ve saymacalar. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/10 Fall*, 611-617. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5125>
- Sevilla Munoz, J., Garcia Yelo, M., & Martinez, B. (2010). Formes mnémotechniques ou culture peu explorée dans la didactique des langues. G. Alao, H. Medhat-Lecocq, S. Yun-Roger & T. Szende (Ed.), *Implicites, stéréotypes, imaginaires: la composante culturelle en langue. Editions des archives contemporaines*. 133-142.

- Sevindik, A. (2020). Yabancılara Türkçe öğretiminde halkbilimsel unsurların kullanımı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2020 Sonbahar Özel Sayı 1/1, 12-21. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1254677>
- Sitoresmi, U. (2015). Tongue twisters in pronunciation class. *International Conference on Teacher Training and Education* içinde (ss. 589-592). Sebelas Maret University. <https://jurnal.fkip.uns.ac.id/index.php/ictte>
- Stolze, R. (2013). *Çeviri kuramları* (Çev. E. Durukan). Değişim Yayınları.
- Şahin, S., & Eren, E. (2012). Oyun teorisinin gelişimi ve günümüz iktisat paradigmasının oluşumuna etkileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 265-274. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/85276>
- Şenyiğit, Y., & Okur, A. (2019). Yabancılara Türkçe öğretiminde konuşma becerisi ve telaffuz eğitimi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 519-549. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.544528>
- Toker, S. (2011). Türkçe'nin anadili olarak öğretiminde ninni ve tekerlemelerin yeri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 1(1), 25-29. <https://ijses.org/index.php/ijses/article/view/16/17>
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü. (t.y). Yanıltmaca. *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. Erişim: 24 Ekim 2021, <https://sozluk.gov.tr>
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü. (t.y). Yanıltmaç. *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. Erişim: 24 Ekim 2021, <https://sozluk.gov.tr>
- Ungan, S. (2009). Dil gelişim aracı olarak tekerlemeler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 217-225. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/410952>
- Ünsal, G. (2020). Mizahî öğelerin çevirisi üzerine bir inceleme: Bir Noel gecesi örneği. *Litera*, 30 (2), 663-682. <https://doi.org/10.26650/LITERA2020-0058>
- Wittgenstein, L. (2007). *Felsefi soruşturmalar* (Çev. H. Barışcan). Metis Yayınları.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü* (2.baskı). Multilingual.